

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM KONGRELERİNDE SUNULAN BİLDİRİLERİN İNCELENMESİ

Macid Ayhan Melekoğlu*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *macidayhan@gmail.com*

Mine Sönmez-Kartal, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *minesonmezkartal@gmail.com*

Meral Melekoğlu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *meralmekoglu@gmail.com*

Derya Genç-Tosun, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *drygnc@gmail.com*

Esra Orum-Çattık, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *kaybolu.orum@gmail.com*

Ayşe Tunç-Paftalı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *aaysetunc@gmail.com*

Gözde Tomris, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *gozdetomris@gmail.com*

Özge Sultan Balıkçı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *ozgesultant@gmail.com*

Tuncay Tutuk, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *tncytutuk@gmail.com*

Erman Kayışdağ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *ekayisdag@gmail.com*

Büşra Yılmaz, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *bsrylmz13@gmail.com*

Esra Aktar, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *esraak762@gmail.com*

İsmail Okatan, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *ismailokatan92@gmail.com*

Turgut Bahçalı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *tbahcali@gmail.com*

Nefize Aracı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *naraci90@msn.com*

Asuman Sağlam-Ak, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *asuman.saglam.06@gmail.com*

Özet

Türkiye’de özel eğitim alanında gerçekleştirilen çalışmaların geçmişi 1970’li yıllara dayanmaktadır. Alanyazın incelendiğinde, ülkemizde özel eğitim ile ilgili ilk bilimsel çalışmaların Enç (1975), Özsoy (1971), Çağlar (1975) ve Eripek (1984) tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Ülkemizde özel eğitim ile ilgili çalışmaların artması, bilim insanlarının bu çalışmaları paydaşlarla paylaşma gereksinimini oluşturmuştur. Bu nedenle özellikle Prof. Dr. Yahya ÖZSOY öncülüğünde 1991 yılında özel eğitim günleri ismi verilen toplantılar şeklinde özel eğitim kongresinin gerçekleştirilmeye başladığı görülmektedir. İlk toplantıların başladığı yıllardan günümüze dek Türkiye’de özel eğitim camiası, kimi zaman uluslararası araştırmacıların da davetli konuşmacı olarak katıldıkları 27 ayrı kongrede bir araya gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı, geçmişten günümüze tüm ulusal özel eğitim kongreleri kapsamında gerçekleştirilen araştırmaları bir bütün halinde inceleyerek ülkemizde özel eğitim alanında var olan araştırma eğilimini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda 1994-2017 yılları arasında

* Sorumlu yazar: Macid Ayhan Melekoğlu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *macidayhan@gmail.com*

gerçekleştirilen ve bildiri özetleri ya da tam metinlerine yer verilen basılı kitaplarına ulaşılabilen 18 adet ulusal özel eğitim kongresi çeşitli başlıklar kapsamında analiz edilmiştir. Kongre düzenleme kurulu üyeleri arasında yansız atama yoluyla paylaşılan bildiri kitapçıklarında yer alan 1944 bildiri, geliştirilen form kapsamında incelenmiştir.

Bildiri kitapçıklarından elde edilen verilere göre Türkiye’de Ulusal Özel Eğitim Kongreleri bağlamında sunulan çalışmalarda gerek çeşitli yetersizlikleri olan gerekse normal gelişim gösteren bireylerin, ailelerin ve öğretmenlerin katılımcı olarak yer aldıkları; uygulamalı araştırmaların yanı sıra yalnızca belli bir konuda teorik bilgiler sunmaya yönelik çalışmaların da gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Sunulan araştırmalarda nicel ve nitel araştırma desenlerinden yararlanılmıştır. Kimi bildirilerin özetlerinde ya da tam metinlerinde, katılımcıların özellikleri, araştırma modeli ve elde edilen bulgular gibi önemli bilgilere yer verilmediği dikkati çekmiş; bildiri özetlerinin yazılmasında dikkat edilmesi gereken unsurlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Ulusal özel eğitim kongresi, araştırma eğilimi, betimsel analiz

Önerilen Atıf Şekli:

Melekoğlu, M. A., Sönmez-Kartal, M., Melekoğlu, M., Genç-Tosun, D., Orum-Çattık, E., Tunç-Paftalı, A., Tomris, G., Balıkçı, Ö. S., Tutuk, T., Kayışdağ, E., Yılmaz, B., Aktar, E., Okatan, İ., Bahçalı, T., Aracı, N. ve Sağlam-Ak, A. (2018). Geçmişten günümüze Türkiye’de özel eğitim kongrelerinde sunulan bildirilerin incelenmesi. M. A. Melekoğlu, (Ed.), *28. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı* (s. 1-7) içinde. Eskişehir. ISBN: 978-605-80966-0-8

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİM KONGRELERİNDE SUNULAN BİLDİRİLERİN İNCELENMESİ

GİRİŞ

Çeşitli bilim dallarında araştırmalar yürüten paydaşların, araştırmalarından elde ettikleri izlenimleri paylaşabilmeleri için pek çok alanda ulusal ya da uluslararası düzeyde kongre ve konferanslar düzenlenmektedir. Kongre ve konferansların bilim alanları için önemli kaynaklar olması kaçınılmazdır; zira kongrelerde aynı alanda birçok çalışmaya ilişkin bilgi edinmek mümkündür. Kongrelerde çok sayıda bildiri sunulmakta ve çoğunlukla bu bildiriler, o bilim alanında son yıllarda gerçekleştirilmekte olan çalışmaları yansıtmaktadır. Bu durum, araştırmacıların kendi çalıştıkları konuların yanı sıra son dönemlerde ortaya çıkan yeni araştırma konuları hakkında bilgi sahibi olmalarına yardımcı olmaktadır.

Yirmiyedi yıldır kesintisiz olarak, kimi zaman uluslararası konuşmacıların da yer aldığı Ulusal Özel Eğitim Kongresi de akademisyenlerin, öğrencilerin ve ailelerin oldukça yoğun ilgi gösterdikleri kongreler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla kongre kapsamında sunulan bildirilerin, alanda

gerçekleştirilecek yeni araştırmalar için yol gösterici olabileceği düşünülebilir. Bir bilim alanında eğilimleri belirlerken, var olan çalışmaların derlenmesi önemli bir adımı oluşturacaktır. Bilindiği üzere derleme çalışmaları, güncel araştırma alanyazını içindeki kaynakların araştırmacılar tarafından kolayca ulaşılabilir bir sentezini oluşturmak amacıyla gerçekleştirilir (Gülpınar ve Güçlü, 2013). Bir derleme çalışması yalnızca geçmiş araştırmaların incelenmesini değil, aynı zamanda gelecekteki çalışmalar için bir grafik oluşturmayı da içerir (Webster ve Watson, 2002).

Araştırmacıların alanlarında yayınlanmış çalışmalar ile bilgilerinin değişerek geliēeđi düşünöldüğünde çalışmalardaki yöntem ve istatistiklerinin düzenli olarak güncellenmesi gerekmektedir (Yücedağ ve Erdoğan, 2011). Bu güncellenme ile birlikte yeni araştırmalar için gereksinimler ortaya çıkabilmekte ve bu zamana kadar yapılmış araştırmaların bir arada görölerek incelenmesine olanak sağlanmaktadır. Özel eğitim kongrelerinde, sayısı bini aşan sözlü yahut poster bildirinin var olduğu bilinmekle birlikte bu bildirilerin hangi konularda yoğunlaştığı, hangi araştırma desenlerine sıklıkla yer verildiği, katılımcılar ve sayıları, araştırmanın hangi ortamda yürütöldüğu gibi değişkenler açısından ele alınıp derlendiği betimsel nitelikli bir çalışmanın paylaşılması alana dair eğilimi net olarak ortaya çıkarması nedeniyle önemlidir. Bu çalışmada, 2018 yılında 28.si düzenlenmekte olan Ulusal Özel Eğitim Kongresi bağlamında, Türkiye’de paydaşlara sunulan araştırmaların derlenmesi ve bildirilerin genel özelliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, 28 yıldır düzenli olarak düzenlenen ulusal özel eğitim kongrelerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçtan hareketle, ulaşılan kongre bildiri kitapçıkları nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. Belgesel tarama olarak da alanyazında yer alan doküman incelemesi, araştırmacının belirlenen amaçlar doğrultusunda kaynaklara ulaşması ve bu kaynaklardan veriler elde etmek amacıyla okunan içeriklerin değerlendirilmesi sürecini kapsamaktadır (Karasar, 2005). Elde edilen verilerin analizinde ise betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu bağlamda, iki form oluşturulmuştur. Birinci formda kongrelere ilişkin genel bilgiler girilmiş, ikinci formda ise kongrelerde yer verilen bildiriler çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada ulusal özel eğitim kongrelerinde yayınlanan bildiri kitapçıkları incelenerek analiz edilmiştir.

Verilerin Toplanması

1994-2017 yılları arasında gerçekleştirilen ve bildiri özetleri ya da tam metinlerine yer verilen basılı kitaplarına ulaşılabilen 18 adet ulusal özel eğitim kongresi çeşitli başlıklar kapsamında analiz edilmiştir. Çalışmanın gerçekleştirilirken Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi’nde özel eğitim alanında çalışmalar yapmakta olan öğretim üyelerinin kişisel kütüphanelerinde yer alan bildiri kitapları incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada düzenlenen ulusal özel eğitim kongrelerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Ulaşılan kongre bildiri kitapçıları nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. Bu bağlamda veriler analiz edilirken alanyazın incelenerek iki form düzenlenmiştir. Birinci formda kongrelere ilişkin genel bilgiler girilmiş, ikinci formda ise kongrelerde yer verilen bildiriler çeşitli değişkenler belirlenmiştir. Hazırlanan formlar Google formlar üzerinde çalışmacılar tarafından doldurulmuştur. Bildiri kitapçıklarında yer alan bildiriler araştırmacılar tarafından formlarda yer alan değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışma kapsamında özet ya da tam metin olarak bildiri kitapçıklarında basılmış olan 1011 sözlü, 444 poster ve 488 adet türü belirtilmemiş bildiri olmak üzere toplam 1944 bildiri analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin güvenilirliğini belirlemek üzere değerlendiriciler arası güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiş; bu bağlamda girişi yapılan bildirilerin %20'si incelenerek değerlendiriciler arası güvenilirliğin %98 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen veri seti betimsel analiz yaklaşımı ile analiz edilmiştir. İnceleme sonucu elde edilen veriler sıklık ve yüzdelere dönüştürülerek sunulmuştur.

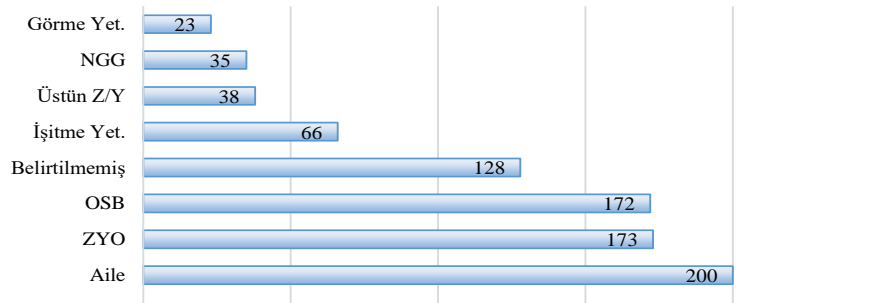
BULGULAR

Gerçekleştirilen incelemeler sonucunda 27 yıllık Ulusal Özel Eğitim Kongresi geçmişinde, tam metin ya da özet metin olarak yayınlanan bildirilerin sayısının 1944 olduğu belirlenmiştir. Bu bildirilerin 1011'i sözlü, 444'ü poster bildiri olarak sınıflandırılmıştır. Bildiri kitapçıklarında 488 bildirinin türü belirtilmemiştir. Bu bölümde, incelenen 1944 bildirinin; (a) katılımcı özelliklerine, (b) konularına ve (c) araştırma desenlerine ilişkin bulgular sırasıyla paylaşılmaktadır.

Katılımcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Katılımcı Türü

İncelenen çalışmalarda yer alan katılımcıların yetersizlik türleri Şekil 1'de yer alan grafikte gösterilmektedir. Buna göre Ulusal Özel Eğitim Kongrelerinde sunulan bildirilerde en çok öğretmen ve okul müdürlerinin katılımcı olduğu araştırmalara yer verildiği; bununla birlikte ailelerin katılımcı olduğu araştırmaların sayısının da yüksek olduğu görülmektedir. Kongrelerde sunulan bu araştırmalarda zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu başta olmak üzere çeşitli yetersizlikleri olan bireylerin katılımcı olduğu görülmekle beraber 128 çalışmada, araştırmancının katılımcılarının kim olduğu belirtilmemiştir.

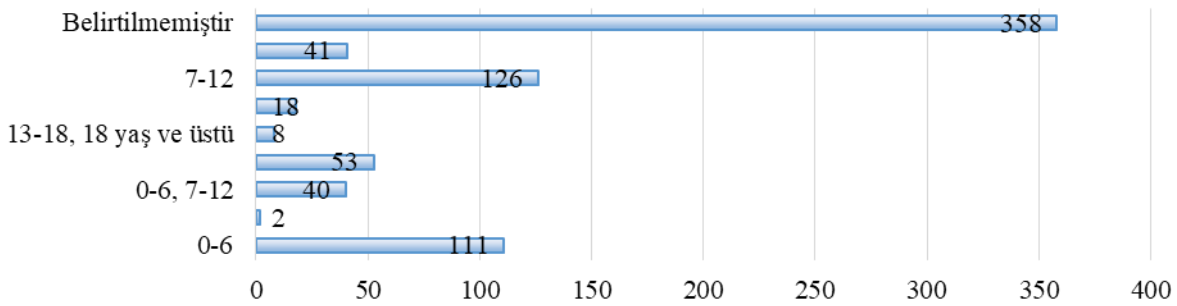
Şekil 1: Katılımcıların Yetersizlik Türleri

Özel Gereksinimli Katılımcıların Sayısı

İncelenen bildirimlerde, katılımcı sayısının değişkenlik göstermekle birlikte çoğunlukla beş ve üzerinde (n:270) olduğu belirlenmiştir. Bunun ardından üç katılımcının (n:142) ve tek katılımcının (n:132) yer aldığı çalışmalar gelmektedir. İncelenen bildirimlerin 124'ünde yetersizliği olan katılımcı sayısına ilişkin bilgilere yer verilmediği görülmüştür.

Özel Gereksinimli Katılımcıların Yaşları

Çalışmalarda katılımcı olan özel gereksinimli bireylerin sayısına ilişkin veriler, Şekil 2'de yer alan grafikte gösterilmektedir. İncelenen bildirimlerde, katılımcıların yaşlarının değişkenlik gösterdiği, hemen hemen her yaş grubundan katılımcı ile çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Bazı bildirimlerde çok çeşitli yaş gruplarından bireylerle aynı anda çalışıldığı belirlenmiştir. Okul çağı (7-12 yaş) bireylerin katılımcı olduğu çalışmalarla (n:126) erken çocukluk dönemindeki katılımcıların yer aldığı çalışmalar (n:111) çoğunlukta görülmektedir. Bununla birlikte 18 yaş ve üzeri yetişkin özel gereksinimli bireylerle gerçekleştirilen çalışmaların sayısı oldukça azdır. Ancak, bildirimlerin 358'inde katılımcıların yaşlarına ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiş olduğu dikkati çekmektedir.

Şekil 2: Çalışmalarda Yer Verilen Özel Gereksinimli Katılımcıların Sayısı

Özel Gereksinimli Olmayan Katılımcıların Sayısı ve Yaşları

İncelenen bildirimlerde, özel gereksinimli olmayan katılımcı sayısının değişkenlik göstermekle birlikte çoğunlukla beş ve üzerinde (n:575) olduğu belirlenmiştir. İncelenen bildirimlerin 150'sinde yetersizliği olmayan katılımcı sayısına ilişkin bilgilere yer verilmediği görülmüştür. İncelenen bildirimlerde yetersizliği olmayan katılımcıların yaşları genellikle (n:190) 18 ve üzerindedir; ancak 508 bildirimde katılımcıların yaşlarına ilişkin bir bilgi yer almamaktadır.

Çalışma Konularına İlişkin Bulgular

Ulusal Özel Eğitim Kongresinde sunulan bildirimlere konu olan çalışmaların konuları incelendiğinde en fazla (%39,27) derleme araştırmalarının gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu oranı sırasıyla öğretmenlerle ilgili çalışmalar (%25,88), ailelerle ilgili çalışmalar (%20,65) ve bütünleştirme/kaynaştırma ile ilgili çalışmalar (%9,71) izlemektedir. Problem davranışların değiştirilmesi konusuna odaklanan çalışmaların oranı %2,86 iken her biri %1'den daha az olmak üzere tanılama/değerlendirmeye yönelik çalışmalarla beceri ve kavram öğretimine yönelik çalışmalar da bildiri olarak sunulmuştur.

Araştırma Desenlerine İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında incelenen bildirimlerde nicel (n:739), nitel (n:388) ve karma (n:20) araştırma desenlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte çok sayıda bildirimde (n:498) herhangi bir bilimsel araştırma deseni esas alınmaksızın kuramsal bilgi sunumuna yer verildiği ya da alanyazına ilişkin verilerin paylaşıldığı görülmüştür. Öte yandan 263 bildirimde araştırmacıların, bilimsel desene ilişkin herhangi bir bilgi sunmadıkları da dikkati çekmiştir.

Nicel desenlerin kullanıldığı çalışmalar incelendiğinde tek denekli araştırmaların (n:253) ve betimsel analiz çalışmalarının (n:226) sıklıkla gerçekleştirildiği; bununla beraber ön test/son test deney ve kontrol gruplu çalışmalara (n:79), ölçek geliştirme (n:71) ve karşılaştırma (n:51) çalışmalarına da yer verildiğinin belirlenmiştir. 43 bildirimde ise deneysel desen konusunda bilgi yer almamaktadır.

Nitel araştırma yaklaşımlarının kullanıldığı çalışmalarda sıklıkla betimsel çalışmalara (n:281) yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca kongreler kapsamında durum çalışması (n:49), eylem araştırması (n:31) ve fenomenoloji (n:12) çalışmalarına yer verildiği görülmüştür. Her ikisinden de birer adet olmak üzere doküman analizi ve etnografik araştırmalar da kongrelerde kendine yer bulmuştur. Nitel desenin kullanıldığı çalışmalarda türü belirtilmeyen bildiri sayısı ise 31dir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada 1994-2017 yılları arasında gerçekleştirilen Ulusal Özel Eğitim Kongreleri kapsamında sunulan bildirimler çeşitli değişkenler açısından analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulardan birincisi, özel eğitim alanında gerçekleştirilen araştırmaların çok farklı katılımcı gruplarını içerdiğine işaret etmektedir. Çeşitli yetersizlikleri olan bireyler kadar bu bireylerin öğretmenleri ve aileleri ile yetersizliği olmayan akranları da araştırmalarda katılımcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Türkiye’de özel eğitim alanında çalışmaların tek bir yetersizlik türüne ya da katılımcı grubuna odaklanmadan, daha kapsayıcı biçimde gerçekleştirildiği şeklinde yorumlanabilir.

İncelenen bildirimler arasında en çok öğretmen ve idarecilerle ailelerin katılımcı olduğu çalışmaların yer alması dikkati çeken bir diğer unsurdur. Bu durum, özellikle ilk yıllarda bu yetişkinlerin özel gereksinimli bireyler ve eğitimleri konularındaki tutum, görüş ve önerilerine yönelik çalışmaların yoğun olarak gerçekleştirilmesiyle açıklanabilir. Son yıllarda ise sıklıkla özel gereksinimli bireylerin gereksinimlerine odaklanan uygulamalara ilişkin çalışmaların gerçekleştirilmekte olduğu söylenebilir.

İncelenen bildirimlere konu olan araştırmalarda gerek nicel gerekse nitel araştırma desenlerinin sıklıkla kullanıldığı; buna karşın karma araştırma desenlerinin nispeten az gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durumun en önemli gerekçesi olarak karma araştırma desenlerinin özellikle son yıllarda daha fazla tercih edilmeye başlanmış olması gösterilebilir.

İncelenen bildiri kitaplarında dikkati çeken en önemli özelliklerden biri analize konu olan değişkenlerin birçoğuna (örn. katılımcıların yaşları, araştırma modeli gibi) ilişkin bilgilerin yeterli

düzeyde sunulmaması olmuştur. Oysa bir araştırma özetinde o çalışmanın konusu, katılımcıların özellikleri, çalışmanın –varsa- bağımlı ve bağımsız değişkenleri, veri toplama ve analiz süreçleri ile kısaca elde edilen bulgular gibi önemli unsurlara yer verilmesi önemlidir. Bu bulguya dayalı olarak araştırmacılara, kongrelerde sunulmak üzere önerdikleri bildirilerin özetlerini hazırlarken daha detaylı ifadelere yer vermeleri önerilebilir.

Bu çalışmada elde edilen bulgulara dayalı olarak, özellikle kongre düzenleme kurulunda yer alan bilim insanlarının bildiri özetlerini değerlendirmek üzere daha detaylı kılavuzlar hazırlamaları ve bilim kurulu üyelerinin kabul edilecek bildirilerin seçiminde bu kılavuzlarda yer alan detayları dikkate almaları önerilebilir. Bunun yanı sıra bildiri özeti göndermek isteyen katılımcıların da özetlerini bu kılavuzlara dayalı olarak hazırlamaları önerilebilir. Bu çalışmada elde edilen bilgilerden yola çıkarak ileri araştırmalara yönelik bazı önerilerde bulunulabilir. Buna göre kongrelerde yer alan araştırmaların belirli bir yetersizlik türü, yaş grubu ya da çalışma konusu gibi tek bir değişken bağlamında daha detaylı olarak incelenmesine yönelik çalışmalar desenlenmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Gülpınar, Ö. ve Güçlü, A. G. (2013). Derleme makalesi nasıl yazılır? *Turkish Journal of Urology*, 39 (Özel Sayı 1), 44-48.

Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi (15. Baskı). Ankara: Nobel Yayın.

Webster, J., & Watson, R. T. (2002). Analyzing the past to prepare the future: Writing a literature review. *MIS Quarterly*, 26 (2), 13-23.

Yücedağ, T. ve Erdoğan, A. (2011). 2000-2009 yılları arasında matematik eğitimi alanında Türkiye’de yapılan çalışmaların bazı değişkenlere göre incelenmesi [Investigation of mathematics education studies according to some variables studied between 2000–2009 years in Turkey]. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 825-838.